
Příspěvek k posuzování specifické věrohodnosti výpovědi v případě pohlavního zneužívání

Lukeš V.

Psychologické pracoviště Policie ČR, České Budějovice,
vedoucí psycholog PhDr. Mgr. V. Lukeš

Souhrn

Pohlavní zneužívání je poměrně častou kauzou, kterou řeší orgány činné v trestním řízení při účasti znalců odvětví psychiatrie či psychologie (3). V roce 2004 bylo dle statistik Policie ČR řešeno v rámci republiky celkem 790 případů, které zveřejnili buď oběti nebo rodiče, lékaři, učitelé a přátelé obětí.

Ve většině případů však chybí průkazný fyzický nález gynekologický, pediatrický a chirurgický, který by potvrdil událost jako takovou. Kauzy s jasným lékařským nálezem jsou spíše výjimečné. Z praxe je patrné, že řada kauz prepubertálních a pubertálních obětí je velmi komplikovaná a jednorázové vyslechnutí či vyšetření je nedostačující. V článku referujeme o případu, kdy se osvědčila realizace odborného zkoumání při opakovaných vyšetřeních a rozhovorech v časovém odstupu.

Klíčová slova: pohlavní zneužívání, specifická věrohodnost, psychologické zkoumání.

Summary

Lukeš V.: Consideration of Specific Credibility of Statement in Case of Sexual Abuse

Sexual abuse is quite a frequent case solved by the criminal procedure authorities with participation of experts in the fields of psychiatrics and psychology (3). In 2004, a total of 790 cases were solved in the Czech Republic, as the statistics of the Police of CZ say. These cases were reported either by the victims or by their parents, doctors, teachers and friends.

However, in most of the cases there are not any provable physical evidences, e.g. gynaecological, paediatric or surgical findings, that would confirm sexual abuse as such. Cases with clear medical findings are rather exceptional. From the practice it is apparent that many cases of pre-pubescent and pubescent victims are very complicated and single interview or examinations are not sufficient. The article refers to the case when professional examinations helped during repeated investigations and interviews with time delay.

Key words: sexual abuse, specific credibility, psychological examination.

Čes. a slov. Psychiat., 101, 2005, No. 7, pp. 371–379.

ÚVOD

Pohlavní zneužívání je poměrně častou kauzou, kterou řeší orgány činné v trestním řízení při účasti znalců odvětví psychiatrie či psychologie [3]. Jen v roce 2004 bylo podle statistik Policie ČR řešeno v rámci republiky celkem 790 případů, které zveřejnili buď oběti nebo rodiče, lékaři, učitelé a přátelé obětí.

Z tohoto počtu bylo 114 případů zneužívání v tzv. závislosti, tedy aktérem inkriminovaného jednání byli vlastní otcové, nevlastní otcové, jiné příbuzenské osoby, popř. osoby pracující v oblasti výchovy a volného času. V 686 případech byla pachatelem tzv. nepříbuzná osoba. Nejčastěji potom spolužák, věkově blízký vrstevník, dospělý nepříbuzný muž, jen zcela výjimečně adolescentní či dospělá žena.

V povědomí odborné i laické veřejnosti je vlivem medializace zakotvena teze, že je nutné vyslechnout oběť vždy šetrně, pokud možno jednorázově,

bez tzv. sekundární traumatizace. S touto tezí samozřejmě souhlasíme, zejména pokud je obětí velmi malé dítě, se zjevnými symptomy poškození násilím, popř. je-li akt doložen svědecky jinou osobou, videonahrávkou či fotografií pořizovanou pachatelem, případně přímo přiznáním pachatele.

Ve většině případů však chybí průkazný fyzický, gynekologický, pediatrický a chirurgický nález, který by potvrdil událost jako takovou. Kauzy s jasným lékařským nálezem jsou spíše výjimečné. Z naší praxe je patrné, že řada kauz prepubertálních a pubertálních obětí je velmi komplikovaná a jednorázové vyslechnutí či vyšetření je nedostačující. Podobně usuzuje i Pavlovský [5]. Často až opakované a pečlivé odborné vyšetření a vyslechnutí hypotetické oběti rozložené do více měsíců či týdnů vede k odhalení pravdivé osnovy skutku či motivace případného zkreslení výpovědi ze strany potencionální oběti. Podrobnou strategii rozhovoru uvádějí např. Halfarová a Pöthe [2].

O případu, kdy se osvědčila realizace opakovaného psychologického zkoumání, opakovaných

vyšetření i rozhovorů v časovém odstupu, chceme referovat na dalších stránkách.

VERIFIKACE VÝPOVĚDI V KAUZE POHLAVNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

V roce 2004 došlo k zveřejnění kauzy zneužívání dívky nevlastním otcem poškozené a případ byl nadále vyšetřován Policií ČR.

Opatřením komisaře byl později přibrán psycholog ve věci podezřelého čtyřicetiletého muže, stíhaného pro pohlavní zneužívání a trestný čin znásilnění. Skutků se měl dopustit od r.1998 do současnosti tím, že v bydlišti nejprve osahával na pohlaví nezletilou nevlastní dceru, okolo 10. roku jí potom pohrůžkou donutil k souloži. Poté od ní nejméně třikrát měsíčně vyžadoval sexuální styk, včetně orálního sexu. Ke stykům docházelo v domě nebo v altánu, jednou jí vyhrožoval před stykem nožem.

Poškozená byla krátce po oznámení vyslechnuta a první výpověď na policii dokumentována i videozáznamem, který byl znalci k dispozici.

Později se dostavila na policii matka poškozené a sdělila, že manžel měl dceru zneužívat od osmi let. Ona si během Velikonoc ověřovala, zda dcera říká pravdu, potom šla na policii. S manželem je v rozvodovém řízení a s dcerami žije u svého otce. Její dcera nikdy nelhala, nemá sklony k vymyšlení. Sexuálního zneužívání si nikdy nevšimla, žila s manželem, pravidelně měli i sexuální styk asi dvakrát týdně, zvláštní praktiky manžel nevyžadoval.

Poškozená dívka uvedla do videozáznamu, že to začalo v osmi letech, matka byla tehdy v porodnici. Nevlastní otec jí sahal na zadek, mezi nohy, potom jí i svlékal. Přitom funěl. Třel se o ni. Sahal jí na přirození. To jí bylo osm let. Později jí strkal prsty dovnitř. To bylo někdy v jejích deseti letech. Tehdy bývala matka doma, mají zahradu a stávalo se to na zahradě. Někdy ji třísknul do hlavy vodováhou. Od deseti začali mít i pohlavní styk. Poprvé to bylo na zahradě v altánu, vedle kamen je gauč...pro něco ji poslal, pak do ní strčil a ona padla na břicho, ruce jí dal dozadu a strčil jí ho tam. Následoval sex. Ležel na ní a hýbal se. Potom jí dal ultimátum na uklidnění a později to začalo znovu. Zpočátku třikrát měsíčně. Později více často. Souložili doma, na zahradě, matka byla v práci. Taky chtěl kouřit, líbat, osahávat. Cucala mu ho, k vyvrcholení u něj přitom došlo. Kouření bylo časté. Také přitom vyvrcholil. Stríkal to vedle ní. Když to chtěla říci matce a sdělila mu to, tak jí jednu ubalil, vyhrožoval zabitím jejím i matky.

Naposledy s ním měla styk kolem třináctého roku. Matce to tajila dodnes proto, že se nyní rozvádí a chtěla se snad vrátit zase k otci. Při prvním styku nekrvácela. Když měl chuť, tak mu dávala,

bála se zbití. Později, když nechtěla, tak nebyl již agresivní. Kondom neužíval.

Předtím již na oddělení policie poškozená uvedla, že ji nevlastní otec osahával zhruba před šesti lety, tehdy byla máti v porodnici. Sahal jí na zadek a mezi nohy, později svlékal a osahával na přirození, funěl. V deseti letech ji vzal na zahradu, poslal pro kleště, potom ji povalil na kanape a zezadu souložil.

Potom jí asi tři měsíce nechal na pokoji a začal znovu, když máti nebyla doma. Požadoval i kouření, tj. cucání přirození. Vyhrožoval jí zbitím. Při kouření ho dával potom ven a stríkal mimo ni. Později byl styk asi třikrát měsíčně. Řekla to nyní proto, že je jistota, že se k nim nevrátí, hrozně se ho bála.

Poškozená byla vyšetřena gynekoložkou. Při prvním styku údajně krvácela. Lékařka uzavřela, že děvče má vyvinuté sekundární pohlavní znaky, hymen anulární, bez známek poranění, ale volně prostupný pro umožnění pohlavního styku. Možno připustit, že šlo o opakovanou manipulaci v oblasti genitálu. Vzhledem k závěrům prohlídky, když nešlo vyloučit manipulaci s pohlavím i prsty, byla dotazována a připustila, že masturbuje asi jednou měsíčně prsty, jednou použila i hřeben a manipulovala si poševní vchod. Opětovně tvrdila, že masturbace nemá nic společného s pohlavním zneužíváním ze strany otce.

Ze školy je poškozená dívka hodnocena jako průměrná, nemá přestupky proti školnímu řádu. Neodmlouvá ani se nepře, výraz tváře většinou zamračený, nelze vyčíst co si myslí. Spoluzáků se spíše straní, nebaví se s nimi, je uzavřená do sebe. Vyhledává společnost dospělých, vypráví o kamarádech ve věku 30–40 let. Na posměch spoluzáků reaguje mlčením nebo hrubou poznámkou. Hrubé vyjadřování je u ní velmi časté. Mluví jako dlaždič, chová se jako tvrdák. Dříve si vymýšlela různé skutečnosti, vyprávěla o návštěvách hospod a opakovala vulgární vtipy. Líčila, že jela vlakem, strojuvůdce jí půjčil řízení, přežili člověka a záchranáři jí dávali uklidňující injekci atd. Zda bere drogy není známo, často je cítit kouřem. Když se matka odstěhovala od otce, tak dívka říkala, že je jí to líto, měla ráda oba rodiče. Poslední týden ji hledal otčím ve škole. Říkal, že mu sprostě nadávala, že si to nenechá líbit.

Později se bez vyzvání dostavila na policii opakovaně matka poškozené a sdělila, že dříve byla bita a napadána manželem proto je v rozvodu a odešla k dědovi s dcerami. Předtím jí nadával, vyhrožoval, nadával i dceři, že není v pořádku, že by měla jít na gynekologii. Někdy v lednu 2002 jí vyhrožoval i před sousedkou. Potom jí pálil oblečení v kamnech. Druhý den potom odjela k dědovi.

Manžel jí několikrát kontaktoval v práci i SMS, vyhrožoval zabitím, byl vulgární. Dnes jí volala dcera, že nevlastní otec tluče na dveře jejich bytu u dědy a ona se bojí. Potom odešel. Dcera za ní při-

jela do kanceláře a povídaly si. Potom přišel k nim, bral za dveře, vyhrožoval zabitím, nadával do sviní. Nadával dceři i jí, že jsou kurvy. Dostala strach o život svůj i dcery a volala policii.

Na policii se bez vyzvání dostavil později i obviněný a uvedl, že je nezaměstnaný, není na úřadu práce ani evidován. Dnes ve vlaku seděla i jeho nevlastní dcera. Nadávala mu „čuráku“ proto jí domlouval a řekl, že jí rozbije držku. Ona pak utekla za mámou a on šel za ní. V budově ČD se zamkly a on tloukl do dveří. Je pravda, že při hádkách manželce vyhrožoval, že ji zabije. Telefonem jí nikdy nevyhrožoval.

Později poškozená dívka uvedla, že jí telefonoval otec na mobil a vyhrožoval jí, že je kráva, že může za rozpadající manželství, že je svině a zabije ji. Tak volal opakovaně asi hodinu. Asi v devět hodin tloukl otčím na dveře. Telefonovala matce a jela za ní vlakem. Předtím asi v deset šla na policii a tam vše řekla, společně s dědou. Když potom jela vlakem, nastoupil i otec do vlaku a vyhrožoval jí, pak si k němu sedla a on nadával, že je svině a rozpadla jejich manželství. Že ji zabije. Potom vystoupila a šla za matkou, otčím tam tloukl na dveře.

Svědek, který cestoval ve vlaku uvádí, že dívka otčímovi nadávala do čuráků, slovně ho provokovala, otec jí říkal ať nenadává, nebo ji zabije. Ptal se také, proč lítá venku, když by měla marodit doma.

Psychologické vyšetření poškozené

Poškozená dívka, nar. 1991, byla potom vyšetřena v ordinaci znalce psychologa ve čtyřech setkáních v průběhu dvou měsíců, znalci byly k dispozici i tři předcházející výpovědi děvčete, včetně videozáznamů z přípravného šetření.

Pro posuzování specifické věrohodnosti považujeme vždy za závažnou zejména pečlivou analýzu verbálních a neverbálních projevů účastníka v rámci všech šetření popsanou např. Černým a Soukalem [1]. Proto byly zaznamenány do posudku i následující projevy posuzované.

Poškozená přichází vždy v doprovodu matky, odloučení nese snadno, její podporu nevyhledává. Somaticky je vyšší postavy (176 cm), spíše atletického habitu (70 kg), urostlá, sportovního vizu. Svalstvo má pevné, sekundární pohlavní znaky (žensky tvarované boky, nadra) přiměřené věku. Pokožku má suchou, čistou, bez tetováže, nejsou patrná žádná poranění, modřiny, šrámy. Má drobné jizvy z dětství patrné na levém kolenu. Nehty má zastřižené, špinavé. Vlasy dlouhé, čisté, upravené, hnědé. Vizus narušuje vyčnívající horní řezák nekorigovaný rovnátky. Oblečení má věku přiměřené, nenákladné, čisté. Kosmetika je nenápadná, nosí řetízek na krku, dva prsteny, šperky jsou spíše nápadné, méně vkusné.

Kontakt navazuje snadno, chápe důvod setkání, vypovídá ihned k věci, nestydí se. Své výroky

komentuje, projev imponuje někdy jako pseudointelektuální. Ve vyšetřovně se pohybuje s jistotou. Její slovní zásoba je průměrná, výbavnost pojmů ale vážně, vážnutí je podmíněno zadržáváním (balbuties). Řeč je jinak dobře slyšitelná, hlasitá. Často používá ventilová slova (čoveče... ty hele...), má sklony k vulgarismům v projevu. Myšlení je pružné, bez poruch v obsahu, dynamice či struktuře. V prvotním kontaktu může vznikat dojem snížení kvality úsudku či intelektu, resp. bradypsychismu. Dojem je vyvolán jen nekvalitou slovního projevu (balbuties). Úsudek je jinak přesný, anticipační myšlení rozvinuté. Mnesticke schopnosti jsou průměrné. Instrukce k metodám chápe rychle, pracuje rychle. Píše pravou rukou, její písmo je dětské, ale tahy jsou propracované, slabiky dobře navazují, sklon řádku směřuje spíše dolů. Kreslí pravou rukou, kresba je disproporční, dominuje črtání, čarání, sklon kresby i písma vpravo. Čte přerývavě (koktá i při čtení), nicméně chápe přesně význam čteného. Když nařizeno číst či hovořit jen šeptem, pak poruchy výslovnosti zcela mizí a čte plynule.

Její afektivita během jednání je hůře regulovaná, projevy emocí jsou různorodé, expresivita značná. Má tendence k impulzivnímu odreagování, výraz emocí je bezprostřední, často zlostný a hněvivý. Při rozrušení je silně patrný fyziologický doprovod emocí, červená, hyperventiluje, tehdy se zvýrazňuje i její zadržávání. Její nálada během jednání je optimistická, neventiluje projevy anxiety, deprese.

Její motorika je spíše pasivní, nevýrazná. Stojí rovně, bez pohybu, sedí zešíroka, ruce sepnuté v klíně (bariéra), gestikulace nápadnější jen při slovním zárazu, tehdy si "pomáhá rukama". Postoje spíše neagresivní, vstřícné, výrazné bariérové pohyby a tikové projevy neregistrované. Respektuje osobní zóny, nepřiklání se k partnerovi v jednání.

Mimika obličejové převážně pasivní, s náznakem hypomimie, výraz je často udivený, netečný. Úsměv používá výjimečně. Oční kontakt je přímý až vtíravý, šilhá (vada imponuje jako operabilní). Oči odklání spíše dolů.

Když je předestřena znalcem nedůvěra k určitým pasážím její výpovědi, pak reaguje spíše zlostně, zesilují se její tendence k zadržávání, zvýrazňuje se její gestikulace. Verbalizace tendují potom k vulgarismům. Celkový projev je i tehdy bez symptomů rozlady či strachu.

V rámci anamnestického šetření poškozená uvedla:

Narodila se v r. 1991 v úplné rodině. Vlastního otce zná jen z vyprávění, byl ze Slovenska, dělník, údajně měl spory s matí. Rodiče se rozvedli, když jí byly dva roky. Nestýká se s otcem, matka také ne.

Matka je dělnice, pracovala na dráze, nyní je

nezaměstnaná. Povahově je milá, hodná, hodně si rozumí, svěřují se a často spolu mluví (!). Matka trpí na nemoci zad, psychiatricky nikdy léčena nebyla, léky neužívá. Matce je 42 let.

Matka se později vdala podruhé. Klientka s otčím dříve vycházela dobře. Otčím je dělník, mnoho let nezaměstnaný. Somaticky je zdravý, o jeho případných psychiatrických léčbách či závislostech nic neví.

Výchovu považuje za mírnou, dominovala vždy matka, otčím se o ni nijak nezajímal, netrestal ji, ustupoval matce. Později (asi dva tři roky) měl otčím s matkou spory a agresivní střety, ona byla přítomna i bití matky a vzájemnému sprostému odsuzování. Matkou byla trestána jen zákazem, někdy výhrůžkou. Nepamatuje na nadměrné bití, nebyla frustrována ani stresována psychickým týráním. Dětství považuje za hezké, s dostatkem osobní volnosti.

Posuzovaná má sestru, té je nyní 6 let, je mazánkem v rodině, matkou preferována, otčím rovněž. Ona s ní vychází nevalně, sestra dost zlobí. V příbuzenstvu nejsou duševní poruchy, alkoholismus ani suicidium. Ze širšího příbuzenstva se ona stýká jen s dědou ze strany matky.

O svém porodu není matkou informována, ale byl údajně nekomplikovaný, taktéž i gravidita matky. Vyvíjela se údajně normálně, neopozdovala se. Neměla vady čtení, psaní, nikdy neměla poruchy vnímání, nepamatuje se na výskyt záchvatových stavů s křečemi. Spala vždy dobře, neměla trávící potíže, nikdy se v noci nepomohovala. Děšivé sny neměla a nemá. Z domova nikdy neutíkala. Koktavost u ní údajně vznikla v posledních dvou letech, když otcem byla zneužívána (!). Dříve jí jistě netrpěla.

Mezi vrstevníky byla vždy odtažitá, měla málo kamarádek, kontaktovala se spíše se staršími kluky. Kamarádkám se nesvěřuje. V pubertě se začala před chlapci stydět, vadí jí vada řeči, šilhavost, kosmetická zubní vada. Ve skupině vrstevníků se prosazuje váhavě, ale v nouzi se ohradí nebo popeře. Ve sporech s vrstevníky reaguje potom hrubě, vulgárně, dokáže chlapce odstrašit i nasupením a silou. Šikanovaná nikdy nebyla, ani sama nešikanovala druhé děti.

Menses má od 12 let věku, pravidelné, nebolestivé. Masturbuje asi dva roky jednou týdně, prsty, s představami chlapců. Několikrát masturbovala i zaváděním předmětů. Pettingové zkušenosti s chlapci vylučuje, pohlavní styk s vrstevníkem nikdy neměla, gravidní nebyla, kožní či pohlavní nemoci vylučuje. O sexualitě je přiměřeně poučená z hovorů s kamarádkami a četbou adolescentní literatury, chápe principy početí, souložení, antikoncepce. Podobné informace má asi 2 roky. Zamilovaná zatím nebyla, chlapce posuzuje jako drzé, provokující.

Do školy šla v šesti letech, adaptovala se na výuku snadno, nikdy nepropadala. V osmé třídě

v pololetí měla dvě trojky, nerada se učí jazyky a matematiku. Doma se připravuje sama i s máti, za neúspěchy není trestána. Později by se chtěla stát policistkou a zajímá se o střední policejní školu. Problémy s chováním údajně nikdy neměla, sníženou známku z chování neuvádí. Volný čas věnuje kolu, ráda plave, někdy čte.

Alkohol poprvé požila ve 13 letech na oslavě, pítí zvládla, opilá se necítila. Pije výjimečně, z nabídky starších kamarádů, sama alkohol nekupuje, doma není dostupný. Kouří pravidelně, darované cigarety. Požití drog vylučuje, nepopisuje ani stadia experimentování s drogou. Léky neužívá, přístupné léky ani drogy prý nemá.

Zdravotní stav považuje za dobrý, hospitalizovaná byla ve čtyřech letech po zlomenině ruky. Psychiatricky ani psychologicky nikdy vyšetřena ani léčena nebyla. Psychické problémy nemá, cítí se dobře, jen je někdy rozladěná výsměchem kamarádů. Symptomy akutní či posttraumatické stresové reakce nepopisuje.

Z analýzy použitých testových metod (HAWIE, KAI, SPARO, FDT, KBT, HSPQ, Rorschach) bylo zjištěno, že rozumové schopnosti klientky jsou ve srovnání se stejně starou populací v horní části pásma průměru. Nejsou patrné symptomy organicky podmíněného poškození centrální nervové soustavy. Má velmi dobrou zásobu všeobecných vědomostí a kulturně sociální rozhled, školní vědomosti jsou zcela adekvátní věku. Při řešení nových problémů je schopna využít dříve osvojené vědomosti a zkušenosti pružně. Matematická úvaha odpovídá věku, plynule dělí, násobí, zvládá jednoduché slovní úkoly. Úvaha podle podobnosti, abstrakce, generalizace, analýza a syntéza jsou na průměrné úrovni. Je schopná chápat dění okolo sebe, běžným způsobem anticipuje následky svého jednání a vývoj prožívaných událostí. Logopedicky nezaléčená balbuties vytváří dojem bradypsychismu a snížené mentální výkonnosti. Její mnestické schopnosti jsou průměrné, bez deteriorace či poruch v procesech recepce, retence, reprodukce. Je orientovaná místem, časem, sebou, koncentrace pozornosti je běžná a nenarušuje procesy vstřípení a vybavování. Vizuelní paměť je průměrná, paměť na slovní celky v horní části průměru, asociační vstřípivost bezporuchová.

Osobnost je výrazně introvertovaná, emočně nezralá. Symptomy duševní poruchy (psychózy) nejsou patrné. Kontakty s vrstevníky navazuje obtížně, vytváří si obtížné citové vztahy, je odtažitá. Chování k druhým je spíše neosobní, nesvěřuje se, nezúčastňuje se aktivit vrstevníků. Potom často prožívá pocity neakceptování, odstrkování. Dlouho si takové prožité příkoří pamatuje, je vztahovačná, podezíravá, zraňovaná sociálními úspěchy druhých. Ve skupině se vyhýbá vedoucí pozici, spokojuje se s okrajovou rolí. Má tendence vytvářet si jako kompenzaci svět představ, vzpomínek,

zážitků o své úspěšnosti a výjimečnosti, kde je někdy těžké odlišit realitu od fantazie. V případě konfrontace s dětmi je zlostná, má tendence k vulgárnímu vyjadřování, dokáže se razantně postavit proti prožívané či zdánlivé krivdě. Emočně je labilní, projevy emocí jsou často impulzivní, s prvky zlostnosti, hněvivosti. Z jednotlivých symptomů dominují tendence k sebezpozorování, psychický neklid a nervozita, perseverování na myšlenkách ublížení, zbrkllost v rozhodování. Symptomy anxiety, depresivních rozlad či strachu jsem neregistroval. Nejsou patrné symptomy posttraumatické poruchy. V dotazníkových technikách má tendenci popisovat se výhradně v sociálně schvalovaných pozicích, vylučuje jakékoliv projevy vlastní lhavosti, popisuje se jako osobnost výrazně respektující normy a autority. Takové postoje jsou v pubertě netypické a objevují se u děvčat s tendencí ke stylizaci, sebedemonstrování, lhavosti.

Řízený rozhovor byl realizován ve čtyřech setkáních. Rozhovor považujeme při zkoumání věrohodnosti vždy za stěžejní, proto je zde uveden ve formě otázka znalce – odpověď poškozené.

Od kdy znáš asi nevlastního otce?

Asi od svých pěti let, máma s nim chodila, pak se vzali.

Kdy se k vám nastěhoval?

Asi před deseti lety.

Jakou měl povahu?

No do práce se mu nechtělo, nic nedělal, asi myslel, že si vydělá jinde. Povahu, no nejdřív došla normální.

Jak se choval k tobě?

No tak když jsem chodila do školy, tak mi občas nasekal, když jsem zlobila.

Jak se choval k jiným dětem a mamce?

No s mámou se pral, asi 15krát jsem viděla, jak ji fackuje, ona se prala taky. Sestru měl raději.

Takže jsi viděla někdy bití matky, kdy, jak?

No padaly facky, někdy i pěsti. Hlavně když máma chtěla pryč od něj.

Doma jste spali a bydleli jak?

No měli jsme tři plus jedna, domek. Já jsem měla pokojík sama.

Pořád stejně, nebo se to stěhovalo?

Jo, skoro pořád stejně.

Kde jsi tedy spala ty?

V pokojíku v posteli.

Když jsi třeba marodila, chodil tě ošetřovat?

No to ne.

Hrál si s tebou jakoby kočkoval se, jak, co se dělo při hře?

No kočkoval jo, ale jako s malou.

V tom tvém pokojíku, ve tvé posteli, někdy k něčemu došlo?

To ani ne.

Chodil někdy za tebou na WC nebo do koupelny?

Ne to nikdy, jenom možná omylem.

Ukazoval ti čurání?

Neukazoval.

Koukal na tvoje čurání?

No jen když šel kolem mne, třeba jsem čurala někde venku, jen tak jako očkem hodil.

To si děláš legraci, takový výraz.. já myslím jestli tě záměrně pozoroval?

Ne.

Ukazoval ti někdy fotky, pornočky, nebo pornovideo?

No když mi bylo tak 12 let, tak asi třikrát video, měl ho doma.

To jsi dříve neuváděla.

Nikdo se neptal.

Vysvětloval ti někdy jako děcku o co jde?

No jen tak obecně, já vždycky odpovídala, že na to mám dost času.

Pamatuješ, kdy to asi začalo?

No osahávání si v sedmi letech.

Jak to tedy bylo?

Máma byla v nemocnici, on mne osahával přes šaty, na zadku, potom i svlékal.

Kdy ti sahal na tělo poprvé a kam?

No po celém těle v první třídě.

Vzpomeneš kde to bylo, kolikrát se to tak stalo potom?

No tak třikrát týdně, to osahávání.

Jak dlouho trvalo to osahávání, chtěl tehdy, abys sahala taky na něj, jak?

No to bylo tak tejdén, pak jsem to řekla mamce a přestalo to. Taky si pamatuju, že jsem mu jednou utekla, koplá ho za to do kulí, on mi zato nafackoval. Ale přestalo to a začalo až v deseti letech znova.

Ty jsi otce kopala, ale zatím jsi nic takového neuvádla?

No koplá jsem ho.

Tys to tehdy říkala máti?

Jo.

A jak to máma řešila?

Nějak s ním mluvila, pak byla opatrnější a on na dva tři roky přestal.

Takže tě tehdy v první třídě osahával vlastně jen asi týden a pak tři roky nic nebo jak jsi říkala dřív, že to bylo pořád?

Jen ten týden a pak pauza tři roky.

Bylo to tehdy osahávání přes šaty nebo na nahém těle?

I na těle, pak mne svlékal.

Kdy tě tedy začal svlékat, nebo kdy ses svlékala?

No tak někdy v deseti letech.

Po jaké době asi začal první styk?

Tak v jedenácti.

Kde to bylo?

To bylo někdy na začátku léta, byli jsme u baráčku na zahradě, on mne pro něco poslal, už nevím pro co, a pak mne v altánu povalil na kanape.

Co jsi tam dělala a co on?

No vlastně mne poslal pro kleště. On vešel a strčil do mne, na gauč.

V jaké poloze to bylo?

Já ležela na břiše. On mi ho strčil dovnitř zezadu. Držel mne za ruce.

Jaké jsi měla pocity?

No bylo to tak 5 minut, bolelo mne to.

Vzpomeneš, jak jsi ležela a měla nohy?

Normálně vedle sebe asi, ne?

Co se stalo potom, vysvětlil ti něco?

No, že to nemám říkat doma, jinak mne zabije i mámu.

Za jak dlouho se to stalo znova?

Asi za 10 dnů, ale to už bylo v manželské posteli.

No říkala jsi nejprve, že asi za tři měsíce...

Ne, za deset dnů.

Jak často potom asi...

No stalo se to i na Slovensku, většinou v obýváku jak spí naši, teda vlastně v ložnici... Celkem tak dvacetkrát...

Říkala jsi, že to bylo skoro tři roky, 3krát měsíčně, tedy by to mělo být tak stokrát...

Já to nepočítala.

Takže asi 6–7krát ročně?

No asi jo.

Vzpomeneš si na nějakou podivnou událost z těch setkání...

No to nevím, nic.

V jakých polohách jste byli...postupně...jakou měl nejraději?

Skoro vždycky zezadu.

Chtěl taky nějaké jiné aktivity než sex?

Ne.

No říkala jsi něco dříve o kouření...tomu jsem moc nerozuměl?

No to mi jen mačkal hlavu na klín, já ležela nebo klečela a on ležel v posteli, ale nikdy jsem ho tam nedala.

Uváděla jsi ale, že jo, mluvila jsi i o tom, že semeno dával vždy mimo ústa...

Ne, to jsem neříkala, tak nikdy.

Jaké tedy aktivity probíhaly..., jak často?

No zezadu mne šukal, jinak nic. A hlavu mi dával na klín tak desetkrát, kouření to ale nebylo.

Kde tedy poprvé to jakoby kouření, kolikrát asi?

To už nevím, asi v posteli.

V jaké poloze to bylo, jak jsi byla ty, jak on, měnilo se to nějak v čase?

Já klečela na něm, nebo ne, vedle něj sem ležela... nevím.

Kolikrát asi došlo k sexu kouřením, kam dával semeno a kde všude...

Semenem nikdy, spíš chtěl honit ptáka.

No to jsi taky zatím neuváděla...

No chtěl.

Kde bývala matka?

Ta byla vždycky pryč.

Změnil se nějak povahově v průběhu... byl jiný, líbal tě, byl něžný, jak...

Ne, byl stejný, ale kupoval mi víc věcí, když jsem byla starší.

Měl nějakou antikoncepci, jakou?

Ne, žádnou. Stríkal to na mne nebo vedle. Někdy na břicho.

No říkala jsi, že to bylo zezadu, jak to stríkal na tebe na břicho?

Nevím.

Vyhrožoval ti někdy, nějakým předmětem... kdy, jak...

No jednou mi dal nůž na krk, bylo to v altánu, on chtěl šukat a držel mi nůž na krku, ale já s ním nešukala, nechtělo se mi.

Vyhrožoval ti někdy třeba jinak...tehdy když jste měli ty styky, nebo až nyní?

No v r. 1998 mi říkal, abych podržela, ale já se tehdy nedala a řekla to pak mámě, když se vrátila z porodnice.

Jak se přitom sexu choval?

Držel mne vždycky za ruce.

Oběma rukama?

Jo. Nahoře u mojí hlavy.

Pamatuješ na poslední kontakt s ním, kde, kdy, jak...

No to bylo před Vánoce 2003, byla zima, máma nebyla doma, plánovali jsme dovolenou, já nechtěla na Slovensko s nima na Vánoce, doma mne šukal, ale na Slovensko jsem nejela.

Proč to přestalo?

Počátkem ledna 2004 jsme odjeli s mámou k dědovi, tak na mne nemohl.

Jaká doba byla mezi posledním stykem a tím, když jsi to řekla?

No řekla jsem to někdy v dubnu 2004. Tak asi čtyři měsíce.

Proč až tehdy?

Já myslela, že se máma k němu chce vracet nazpátky, tak jsem to řekla.

Když potom otčím za vámi jezdil do práce a k dědovi, mluvil nějak o sexu?

Ne, jen nadával, že nás zabije.

Prosil tě třeba, abys to nikde neřekla?

No teď ne.

Proč jsi to neřekla kámošce?

Nevím

Měla jsi jiného kluka?

Ne.

Máš nějakého kluka nyní?

Ne.

Jak docházelo k těm setkáním, musel tě hledat, říkal si o to, šla jsi sama...

No vždycky zavolal, nebo zašel za mnou.

V posledních letech, kdy ti bylo 12–13 jsi už sama masturbovala, znáš literaturu, proč jsi to někde neřekla, to jsi musela vědět, že se to nedělá, že dělá otčím něco špatně...

Já se ho děsně bála.

Lidi říkají, že se dokážeš ubránit, někdy jsi hruhá, i postavu máš silnou...

No prostě bála jsem se.

Některé věci mi ve výpovědi moc nesedí, někdy se k tomu ještě vrátíme, souhlasíš?

Ani ne.

Z opakovaných rozhovorů po měsíčním odstupu vyjímáme:

Tak jak to vlastně všechno bylo?

No minule jsem vám kecala, ale jen v něčem.

Takže se budu ptát znova. Kdy poprvé jsi něco řekla mamce?

Začalo to asi v sedmi, ale to máma nebyla v nemocnici, to se stalo už asi tři měsíce předem, pak teprve šla do nemocnice. Když se potom vrátila, tak jsem jí to řekla. Ale řekla jsem jen, že jsme se kočkovali, jako mučeníčko a tak, ...že mi to vadí, takže máma nevěděla nikdy, že mi něco jako dělal. Nevěděla.

Po jaké době osahávání jsi to řekla, třeba za rok, za měsíc...

To už nevím.

Jak na to máma reagovala?

No ona přece nevěděla, že jde o něco... já řekla, jen že mne poplácává.

Řešila to nějak s otcem?

Těžko.

Co se stalo potom, přestalo to?

No tak na dva měsíce jo.

No také jsi říkala, že to přestalo tak na tři roky...

Na tři měsíce.

Bránila jsi se tehdy nějak?

No když mne někdo sere... tak ho kopu do kulí.

No počkej, to ti bylo šest sedm let, to jsi přece nemohla vědět, že tam je nějaké citlivé místo...

To jsem věděla.

Co on potom udělal, když ses bránila?

To už nevím, asi mne honil po bytě.

První sex byl kdy?

No v těch deseti, jedenácti v altánu.

Jaké bylo roční období, jak jsi chodila oblékaná?

Myslím, že to bylo na jaře, už bylo ale teplejc než v zimě, měla jsem asi tepláky.

Jak ses dostala na tu postel?

Strčil do mne.

Jak jsi ležela?

No to jsem taky kecala, ležela jsem na břiše, ale přetočil mne a pak jsem ležela na zádech, to mi to tam pak strčil.

Jak jsi měla ruce, to tě nějak držel, jak, po jakou dobu?

No ruce mi jednou rukou držel na mojím břiše a druhou rukou si ho tam dal.

No předtím jsi dost jasně tvrdila, že to bylo zezadu a i potom hlavně zezadu...

No ono by to asi nešlo jen tak, bylo to zepředu.

Vzpomeneš, jak jsi měla nohy nebo jak na tobě ležel on?

Daleko od sebe.

Za jak dlouho se to stalo znova a kde?

Asi za měsíc, někde doma.

Bylo to i jinde než u vás nebo v okolí? Kde přesně?

No jeden rok jsem byla asi dva měsíce na Slovensku, tam mi to udělal asi osmkrát. U jeho rodičů.

Kolikrát to mohlo celkem být za ty tři roky?

Nevím, já to nepočítala, asi dvacetkrát.

V jakých polohách. Jízdo, zepředu, jak často? Skoro vždy zepředu, jen asi jednou dvakrát zezadu, jízdo nikdy.

No říkala jsi předtím, že skoro vždy zezadu.

Ne.

A jak to bylo s ústním sexem? Byl tedy někdy ve tvé puse nebo ne?

No jo, asi čtyřikrát.

Když ho měl v puse, měla jsi nějaké chuťové zážitky, třeba jako maliny, jahody...nebo něco nepříjemného...

Ne, nikdy nic, proč?

Kam dával semeno, když ho měl v puse?

Stríkal to vedle mne.

V jaké poloze jsi byla ty, když ho měl ve tvé puse?

No já většinou klečela před ním na zemi, on stál.

To bylo v tom celkovém počtu sexu, který jsi říkala předtím, nebo jako jiné dny?

No jindy, asi třikrát...

Když se začalo se sexem, jak ty minuty zahájil, řekl si o to, ty jsi řekla, hladil tě, líbal, pusoval na těle?

Ne, to nikdy. Jen jsme se jako kočkovali. Ale to pak nic nebylo.

Vyhrožoval ti někdy a jak?

No jo, tím nožem.

Kde to tedy bylo?

To bylo na Slovensku, chtěl mne šukat a já nechtěla, tak mi vyhrožoval kamarádama u policie a pak mi dal nůž na krk.

No ale neřekla jsi minule, že to bylo v altánu doma?

To těžko, na Slovensku.

Taky nějakým jiným předmětem ti vyhrožoval?

Ne.

Poslední sex byl asi kdy, popiš to blíže, kde, v kolik hodin, jakým stylem, proč to skončilo?

To mi bylo asi třináct, někdy na podzim, sníh ještě nebyl. V obýváku doma. Vzpomínám, jo měla jsem na sobě kostkovaný tričko.

Když už to skončilo, jak se choval?

Nijak.

Připomínal ti sex někdy potom, když vám nadával a hledal vás?

Ne, to ne. Jen mi telefonoval a říkal mi, že mne miluje a tak.

No já myslel, že ti osobně i po telefonu nadával i matce?

Obráceně, že mne má rád.

Jak ses ty chovala k němu, byla jsi jako bojácná, nebo ses taky nedala?

Já se ho děsně bála.

Mohla jsi k němu být někdy i agresivní, sprostá, nebo to by nesnesl?

Nemohla.

Někdo snad říká, že jsi mu ve vlaku nadávala, sprostě..

Ne. Ale nenechám se.

Dnes jsi dost výpověď měnila, už jsi předtím mluvila na policii, na video, u nás...

No na začátku jsem vám řekla, že jsem něco kecala.

No a myslíš, že bych ti měl věřit, že dnes je to pravda?

No to jo.

Už jsi někdy něco úplně vymyslela a lhala o tom... Třeba o nějaké akci, jízdě vlakem a přejetí člověka... záchranářích...

No strojuvdce znám, já vám to povím, oni chodí za mnou furt a chtěli by..., ale já je neberu.

Závěry vyšetření

Z analýzy spisového materiálu, opakovaných pozorování, rozhovorů, anamnézy a testových vyšetření jsme formulovali dále předložené závěry. Při posuzování specifické věrohodnosti jsme použili zejména schématu Raskina a Stellera [6], které popsali v medicínské literatuře Černý a Soukal [1], publikován byl v modifikované formě i v právnické literatuře [4].

V celkovém shrnutí jsme uzavřeli, že rozumové schopnosti klientky jsou ve srovnání se stejně starou populací průměrné, bez deteriorace či symptomů mentální retardace. Nezjistili jsme symptomy případného organicky podmíněného poškození centrální nervové soustavy. Má velmi dobrou zásobu vědomostí, schopnosti analýzy a syntézy jsou adekvátní věku. Je schopna anticipovat následky svých jednání a kalkulovat s vývojem situace. Neléčená logopedická vada (balbuties) snižuje kvalitu vyjadřování, ne však kvalitu úsudku.

Její mnestické schopnosti jsou průměrné, nejsou patrné symptomy deteriorace či poruch v procesech vstípení, podržení či vybavování. V případě pozitivní motivace je schopna zapamatovat a vybavovat si prožívané události. Pokud nevyovídá o věci zcela přesně, pak jde spíše o tendence účelové.

Osobnost klientky je složitá, výrazně introvertovaná, jsou naznačeny symptomy emoční lability. Obtížně vytváří citové vztahy, silně prožívá pocity neakceptování, odmítání vrstevníky. Je vztahovácná, déle si pamatuje prožitou i zdánlivou křivdu.

Má tendence ke kompenzaci ve světě představ, upravovaných a nadsazených vzpomínek, vymyšlených zážitků o své úspěšnosti. Tendence k lhavosti (báživosti) jsou zvýšené podstatnou měrou.

Emočně je labilní, s tendencemi k impulzivnímu odreagování i ve formě zlostnosti, verbální agrese. Při delší frustraci či v konfliktu je schopna razantně se postavit proti stresoru. Symptomy anxiety, depresí, posttraumatického stavu nejsou patrné.

Specifickou věrohodnost (tedy pravdivost základního obsahu její prvotní výpovědi dokumentované nahrávkou videa a zápisem policie, když uvedla, že otčímem byla osahávána od sedmi–osmi let, v 10–11 letech znásilněna, poprvé zezadu, potom asi tři roky obdobně, bylo jí vyhrožováno i s nožem na krku...), považujeme za podstatně sníženou.

Pro snížení specifické věrohodnosti výpovědi svědčí zejména:

V osobnosti dívky jsou výrazně patrné tendence k vymyšlení si a ke stylizaci do role zajímavé a bezúhonné osoby. Tyto tendence významně převyšují věku přiměřené hranice. I při setkání se znalcem např. naznačuje významné styky (...strojuvdci chodili za mnou, ale já ne...), zveličuje své zkušenosti (...nakopala jsem ho do kulí...), má tendence nabízet spiklenectví (...vždyť to taky znáte... to se tak dělá, že jo... vždyť mi rozumíte...no lepší je to přece zepředu...).

Netrpí žádnou poruchou paměti, která by vysvětlovala postupné změny základních údajů (...odlišná forma prvotního styku, frekvence, odlišná lokalizace místa napadení nožem...).

V průběhu času mění podstatné údaje (...matce jsem to řekla v osmi letech – nikdy neřekla... ..orální sex ano – nikdy – jen asi třikrát...)

Dramatizuje některé zážitky (...napadení nožem... ..velký strach z otčímá...)

Líčení vlastního děje je nepropracované, další kontakty v průběhu tří let nespecifikuje, průběh všech styků popisuje jako stále stejný. I poslední údajný sexuální kontakt postupně lokalizuje do jiných období.

Pokud pocituje nedůvěru ze strany znalce, potom se výrazně mění její verbální i neverbální projevy, je zlostná, vulgárnější, gestika potom dramatictější, zvýrazňuje se i fyziologický doprovod emocí, naopak nejsou však patrné projevy deprese či plačtivosti.

V těchto pasážích jednání se navyšuje i její řečová chybovost, má dlouhé odmlky, zvýrazňuje se balbuties.

V těchto pasážích se navyšuje poskytování únikových, irelevantních informací z její strany (např. doplňuje, ač netázána, typ oblečení před několika roky..., úvahy z jiných oblastí..., vzpomínky na projev kamarádek s věcí nesouvisející atd.).

Téměř nevzpomíná a nepopisuje žádné konverzace a jiné interakce (komunikativní, dotekové, řečové) s obviněným, tedy nevzpomíná na slovní projevy, lákání, přemlouvání, komentáře k výkonosti, společné diskuse...

Události oznámila poprvé až v době, kdy informace byla příznivá pro zájmy rodiny či matky (rozvod a střety o byt s otčímem).

Nepopisuje události a vjemy při zneužívání jinak velmi časté (...nepotvrzuje slídičství, exhibici otčímá, žárlivost z jeho strany, nevzpomíná na jinak nepříjemné chuťové a pachové zážitky při spontánním orálním sexu atd.).

Pro věrohodnost její výpovědi svědčí zakotvení počátků inkriminovaného skutku logicky do událostí jiných (...když matka byla v nemocnici tak otčím poprvé...) a její sklony k nesvěřování se, uzavírání se do sebe. O údajné události nemluvila v té době s kamarádkami ani příbuznými.

Expertizu jsme uzavřeli výrokem, že v tomto případě celkově převažuje význam faktů svědčících pro snížení specifické věrohodnosti děvčete. Takto byl závěr obhájen i před orgány činnými v trestním řízení a případ byl později odložen. Následné reference ze školního prostředí dívky potvrzují, že je ve skupině neakceptovaná a méně adaptabilní, často vyvolává pozornost líčením extrémních zážitků, opakovaně se objevilo líčení sexuálních praktik s jinými osobami.

ZÁVĚR

Předkládáme kazuistickou studii verifikace věrohodnosti svědecké výpovědi ve věci pohlavního zneužití. V průběhu šetření se ukázalo prioritní, seznámení znalce vždy s veškerým spisovým materiálem, a to pokud možno i s těmi výpověďmi

poškozené osoby, které byly učiněny před zahájením trestního stíhání v přípravném šetření. Tehdy poškozená posuzovaná osoba vypovídá poprvé, dostupné bývají i výpovědi o věci kamarádkám, lékařům, příbuzným. Porovnáním s dalšími výpověďmi v průběhu trestního řízení je možné někdy vysledovat motivaci i tendence ke změně výpovědi, popř. ke lhavosti.

Naše zkušenosti potvrzují, že produkce zneužívaného dítěte nemusí být vždy zcela pravdivé. Nemusí ani mít jen fantazijní formu splnění právní nebo obranný charakter, ale mohou být motivovány prostě i mstivostí či aktuálním ziskem. Doporučujeme proto vždy důsledně opakovaně psychologické vyšetření zaměřené k posouzení rozumových schopností, mnestických schopností, struktury osobnosti, vztahů v rodině a k obviněnému. Za velmi důležité a nutné považujeme opakované vedení rozhovorů v průběhu několika týdnů či měsíců.

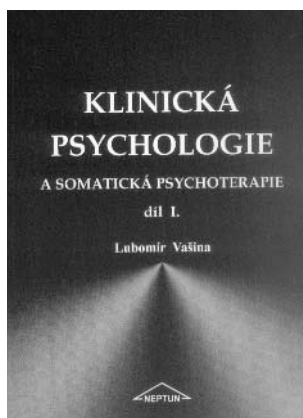
LITERATURA

1. Černý, J., Soukal, J.: Naše zkušenosti s posuzováním věrohodnosti nezletilých v soudním řízení z hlediska psychologicko-psychiatrického. Č.S. Psychiatrie, 78, 1982, s. 392–399.
2. Halfarová, H., Pöthe, P.: Vedení rozhovoru při verifikaci sexuálního zneužití dítěte. Č.S. Psychiatrie, 95, 1999, s. 21–30.
3. Kocourková, J., Hort, V., Koutek, J.: Pseudologia fantastica jako mechanismus falešného obvinění ze sexuálního zneužití. Č.S. Psychiatrie, 93, 1997, s. 320–325.
4. Lukeš, V.: Psychologické aspekty věrohodné výpovědi. Kriminalistický sborník, č. 10, 1983, s. 689–694.
5. Pavlovský, P.: Soudní psychiatrie a psychologie. Praha, Grada, 2001, s. 169–174, ISBN 80-247-0181-2.
6. Raskin, D. C., Steller, M.: Criminal behaviour and the justice system. New York, 1989.

Dodáno redakci: 12. 5. 2005

Po skončení recenzního řízení: 13. 6. 2005

PhDr. Mgr. Václav Lukeš
Psychologické poradenství a diagnostika
Komenského 57
370 01 České Budějovice

KLINICKÁ PSYCHOLOGIE A SOMATICKÁ PSYCHOTERAPIE

1. díl

Lubomír Vašina

Publikace je rozdělena do 14 základních kapitol. Cílem monografie je vyvolat dialog o formě a obsahu předmětu klinické psychologie, o podobě klinicko-psychologického problému, o klinicko-psychologickém přístupu i mimo rámec klinických pracovišť. Dále se autor zabývá etickými kodexy, koncepcí klinické psychologie, psychofyzilogickým problémem, modelem osobnosti, definicí klinické psychologie, terapií duševních poruch, farmakoterapií, somatickou psychoterapií, obranou typu Já a kazuistikou.

Vydalo Nakladatelství Neptun v roce 2002, ISBN 80-902896-4-9, 233 str., cena 160 Kč.

Publikaci můžete objednat na adrese:

Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226,

e-mail: nts@cls.cz